

ISKOLA ÉS HONISMERET

Tanítómestereink

Debreczeni János:

Néhány szó nemzeti hagyományaink és a tájszógyűjtés ügyében¹

I. A Vasárnapi Újság f. évi 10. számában „Buzgó óhajítás nemzeti hagyományaink, különösen a tájszógyűjtés ügyében” című röpiratot ismertetvén, emez óhajítását fejezi ki: „Vajha szerző részletesebben és körülményesebben megmagyarázta volna, hogy e gyűjtő mi tevő legyen, kinek adja, hova küldje?” stb.

Kik a nemzeti *hagyományok, népregék, mondák, mesék, népdalok, szokások, közmondások* stb. egyelőre igen csekélyes dolognak látszó gyűjtésével foglalkoznak, nem egyszer s elég szomorúan látszó gyűjtésével foglalkoznak, nem egyszer s elég szomorúan kénytelenek tapasztalni, hogy öntudatos fáradóságaik a magukat műveltebb osztályhoz számítók részéről is gyakorta gúnymosollyal találkoznak. E jelenség elég világos jele a tárgy fontossága iránti tájékozatlanságunknak. Így van ez sok egyéb üdvös tárggyal, melynek célját s horderejét nem ismerjük. – Azonban komoly megfontolás nyomán, ha a fölvilágosító s buzdító szavakat szívünkbe fogadjuk, s ha nemzetiségünk ügye még igazán érdekél, gúnymosoly helyett e tekintetben is talán majd a nemes lelkesülés bírja fog arcainkon kitörni, s az imént lenézett ügynek minél nagyobb szolgálatot tehetési vágy fogja keblünket feszíteni. Azoknak, kik ez ügy fontosságától nincsenek eléggé áthatva, a felhozottak nyomán némi tájékozásul néhány gyöngye vezérszálát kívánok adni jelen soraimmal.

Napjainkban a történelem többé nem egyedül az uralkodók száraz névsora- s csaták leírásából áll. Most már a népek benső, szellemi életének fejlődésére is, és pedig kitűnő gond fordítatik. A koronként megjelenő történelmi munkák világos bizonyosságok erre. Már kérdem: hogyan fogjuk mi korábbi műveltségünknek, népünk kedélynyilatkozatainak, szóval: szellemi életünknek történetét igazán, hűen megírni s nemzetünket a maga valóságában a világgal megismertetni, ha az magunk előtt is ismeretlen, s ha nem is iparkodunk tökéletesebb ismerésére?! Hiszen csak várjuk tovább is keresztbe fonott karokkal a szánkba röpülő sült galambot: majd megírják szellemtörténetünket rovásunkra a külföldiek; de nem fogjuk megköszönni. Majd fognak még többen is találkozni Schlözerek, Casselok, Büdingerek, Dümmlerek stb., kik majd nemcsak Attilától, de Árpádtól származásunkat is kétségbe fogják vonni s bennünket, mint emberevő vadakat a világnak bemutatni. „Azért – igen jól jegyzi meg Somogyi Cantu világtörténelmének magyar kiadásában – a világ színpadján minden nemzetnek magának kell tettei mellett szót emelni, ha nem akarja, hogy mások az ő rovására írják meg históriáját”.

Már pedig mi szolgált nekünk adatot kellő mennyiségben nemzeti történelmünk tökéletes megírására? Bizonyára nem Hunyadi Mátyás elpusztult könyvtára, nem is egyedül azon egy-két iratka s pár oklevél, melyek őseink korából napjainkig eljutottak; mert mik ezek egy nemzet minden sajátos mozza-

¹ A Vasárnapi Újság 1859. évi kötetében két részletben jelent meg az itt közölt írás. Szerzője zágoni Debreczeni János (Szeged, 1836. márc. 21. – Eger, 1921. márc. 28.) római katolikus főpap, aki már szegedi piarista gimnazistaként adatokat gyűjtött Ipolyi Arnold Mythológiájához. 1858-ban szentelték pappá, Tiszaörsön káplánként buzgón gyűjtötte a népéletre, népnyelvre vonatkozó adatokat, melyeket Czuczor Gergely és Fogarasi János felhasznált a Magyar Nyelv Szótárában. Több helyen szolgált, míg 1919-ben nagyprépost és érseki helynök lett Egerben. Írását a néphagyománygyűjtés történeti dokumentumaként közöljük, mely tanulságos ma is. A szöveg közlését a mai helyesírás szabályaihoz igazítottuk. (A Szerk.)

natot föltáró élettörténetének megismertetésére!? Hány tekintet hagyatik azokban érintetlenül, melyek tudata pedig történetünk teljes megírására nélkülözhetlen?!

Ily iratok hiányában hát mit tegyünk? Forduljunk a néphez, mely őseinek patriarchális életmódjához a legutóbbi időkig hű volt, s csakis napjainkban, az újabb viszonyok vaskarának engedve kezd tőle távozni. Ennek eddig őrzött szokásai, kedélynyilatkozatai nagyrészt az őskő is; ennek életét tanulmányozva az őskőt tanulmányozzuk; ennek ajkán szállongó hősmondák, regék stb. az apai tűzhelynél szorosán őrzött hagyományok útján, bár némileg változtatott alakban, őseink történetét, vitéz tetteit beszélik el; ennek dalai igen sokszor az ősök diadalait éneklék. Ezek tanulmányozása amellett, hogy sok a történeti lapokon hiányzó, vagy homályosan érintett események kiegészítését, illetőleg földterítését eszközlő: a nép játszi lelke, s költői ábránddús kedélye mozzanatait is kitárja, mi épen nemzeti benső világa s lelki élete történetének egyik főtárgya.

Gyűjtjük tehát, hogy egyéb okokat mellőzzek, evégett is, egyesült erővel az őskőtől öröklött néphagyományokat; a gyűjtéssel pedig ne késsünk; mert nagy fordulóponton vagyunk, s ha egyszer népünk az újabb kori műveltség befolyása következtében eddig ápolat hagyományait elfeledi és sajátos nemzeti szokásait, a, mint már meg is kezdé, elhagyja; legjobb akarat- s legmegfeszítettebb erővel sem fogunk a célnak megfelelő gyűjteményt előállíthatni. – Ki 'magyar' nevezetét nem szégyenli s e nevet, még pedig dicsteljesen pár évtizednél tovább is óhajtja a világ előtt díszelni, ne röstelje a kis fáradságot, mely által a 'magyar' név fennmaradására közreműködhet s nemzete élettörténetének megírásához, ha csak egy adatkával is járulhat. – Akitől pedig több telik, többre is köteles. – Különösen óhajtandó, hogy az e nemből teendő sikeresebb gyűjtés végett az olyanok, kiknek módjukban áll e szakban mélyebb avatottságot szerezni, buzgó tanulmányozás nyomán másoknak lelkesítése s irányítása által is igyekezzenek üdvösen hatni.

Csak az ügy felől kevésbé értesültek számára legyen itt néhány iránypont följelölve.

A gyűjtésre nézve t. i. különösen megjegyzendő, hogy a *szokásokat, népregéket, mondákat, népdalokat* stb. a maguk egyszerűségében úgy, mint azokat az ember látja, hallja, kell összeírni. – Távol legyen, hogy azokat saját képzeletünk szerint kisértetjük; mert nem a mi, hanem a nép kedélyének és szellemvilágának tanulmányozása a cél; de nem is lehet senki a szerénytelenség bélyege nélkül oly tolatkodó, hogy saját, gyakorta korcsult phantasiáját kívánja a nemzeti sajátosság kinyomataul tekintetni.

A gyűjtés pedig eszközrendő, mint magában értetik, a szorosán vett nép; munkások, földművelők, pásztorok körében, hova a korcsosuló szellem nem talált még beutat. Gyűjteni kell népünk belső ügy, mint külső életét hűen jellemző minden legparányibb morzsát. Különösen:

1) *Helyregéket s mondákat*, melyek eme vagy ama táj- vagy helyiséghez kötvék. Megeshetik, hogy valamely történeti esemény krónikáink lapjain csak homályosan érintetik, vagy egészen mellőztetik; s megtörténik, hogy ugyanazon esemény *mondaalakban*, többé kevésbé ferdítve vagy holmi sallangokkal ékítve, hagyományos úton az azon táji nép ajkain él, s csak avatott történetbúvárra vár, ki a valót a torzításokból kihüvelyezze vagy a cifrázatoktól megtisztítsa; minek következtében sokszor a leghitványabbnak látszó igénytelen monda egyelőre nem reménylett fénynek derítője lehet.

Jól tudja ezt a német irodalom bajnok serege, mely „fáradhatlan szorgalommal gyűjti össze – mint Ipolyi a múlt évi „Uj Magyar Múzeum” VIII. füzetében írja – a német irodalom néphagyományos emlékeit, nem csak terjedt hazája minden zugában, de távol lakó nemzetbeliéinél is mindenütt fölkeresve; irántuk nemzeti érzetet és érdeket gerjesztve; áthatva azon meggyőződéstől, hogy bennük kiapadhatlan dús irodalmi, nyelvészeti s általában nemzeti műveltségtörténeti kincse rejlik.” Gyűjteni kell továbbá

2) *A csillagneveket s ezekhez csatolt regéket*. Népünk nem ritkán csillagnak adja a csillagok hónapja költözött hős elődnek nevét; a nevezetű hős s történetét zengő regét csatolja; mi amellett, hogy némileg történeti emléklő szolgál, a nemzeti költői lelket teljes fényében ragyogtatja élénk. Ily gyönyörű regét közöl Lugosy József az égi tejút székelyeknél dívó 'hadak-uta' elnevezéséről. (Lásd az „Uj Magyar Múzeum” 1855. évi folyama II. füzetében, vagy: a „Magyar Mythologia adalékai” közt 581. old.)

3) *A nép ajkán szállongó meséket a tündérekéről, táltosokról, hősookról rejtélyes s gyakran csodadolgokat művelt személyekről*. Ezek alatt nem egyszer nevezetes szerepet játszó történeti személyek lapanganak, és sokszor a legkisebb érdekekkel birni nem látszó mese a nép életre termett, s eleven, költői, tűzgyullasztotta lelkének dús szikráit rejtje magában.

4) *A közmondásokat, a nép közt forgalomban levő eredeti szólásmódokat s kifejezéseket; nemkülönbben talányait, élceit*; melyek sok részben nemzetünk őscitől öröklött józan eszének, érett gondolkodásának, fürge lelkének élő tanúi.

5) A nép szíve sugallta és szája zengte dalokat. Ezek hordják magukon a nemzeti költészet igaz jellegét. – Ezek gyűjteménye tárja föl életdus népköltészetünk kiapadhatlan forrását, s ezek szellemének tanulmányozása folytán teremthetnek költőink igazán nemzeti költeményeket, maradandóbb becűket azon magyar hangzású ugyan, de francia, német stb. érzelmekkel telt költeményeknél, melyeknek a legújabb irodalom oly buja termékenységet mutatja ugyan, de kárunkra inkább mint hasznunkra. – Ha igaz gyöngyöket óhajtunk szerezni, szálljunk le a tenger mélyébe: a nép lelke fenekére; onnan hozhatunk elő olyasmit, amit a külföld is igaz nemzeti gyöngyül fog elismerni.

6) A nép különféle alkalmi ú. m. karácsonyi, húsvéti, pünkösdi, Szent András-, Balázs-, Miklós-, Gergely-, Iván-napi stb., nemkülönbön eljegyzési, lakodalmi, születési, keresztelési, névnap, halál-ozási, temetési, úgyszintén az aratási, szüreti stb. időben gyakorolt vígalmi, lakomai, tori stb., szokásos szertartásait a netán hozzájuk csatolt eredeti élces mondatokkal s felköszöntésekkel; mert mindezekben a szakavatott nem ritkán őseinknek Ázsiából hozott, habár a keresztényiség befolyása következtében idomult szokásaira, szertartásaira ismer s éles tapintattal az eredetét is kifürkészi, míg az avatatlanok neveltséges bohóságoknál vagy éppen vétkes babonáknál egyebet nem akarnak bennük látni.

Ezek ellenében még azt is hozzáadom, hogy a babonás szokások nem hagyandók figyelem nélkül; mert ezek is, habár téves oldalról a nép szellemének tükröi; már pedig a tükör csak akkor mondható hűnek, ha szépet és rútát egyaránt mutat.

7) A játék nemeket s azok nevezeteit; az állatok neveit, megszólitásait, azokat hívogató vagy elűző szócskákat stb. szóval mindazt, mi bármely módon a nép szellem- s indulatmozzanatainak föltárására vonatkozik; mert mindezekben a nemzeti szellem életerős nyilatkozataiból sokkal több rejlik, mint némi, minden népit csak gúnyolni s becsülni tudó felületes elme gondolná.

2. Napjainkban, különösen fiatalabb irodalmáraink közt nem csekély azok száma, kik egész erejükkel iparkodnak a nép íróivá lenni, s írnak is műveket, meggyőződésük szerint népieseket, de melyek nagyobb része a józan kritikától nehezen fogja e szép nevezetét megérdemelni; mert – hiszem, nem egyéni nézetem – nem azon mű viseli magán a népszerűség jellegét, melyben minden, még az utolsó pór által érthetetlen kitétel is hiányzik; pedig sokan ebben helyezik népiességüket, mit sokszor igenis pórias kifejezéseik igazolni látszanak: hanem a népszerű műnek a nép nyelvén írtnak ugyan, de egyszersmind a népszellemet visszaadónak kell lennie; mit hogy valaki elérhessen, mindenekelőtt a nép szellemébe, gondolkodása, egész kebelvilága, szokásaiba s egyéb eredetiségeibe mintegy belenőnie; szóval a népírónak magának mintegy nép emberévé kell válnia. Mi, hogy sokra nézve, egyedül a népszellem tolmácsolta hagyományok tanulmányozása által érhető el, igen világos. Különösen tehát, fiatal irodalmáraink, kik népirókká óhajtanak válni: a népet, melyben a nemzeti lélek eredetileg tanyáz, tanulmányozzák, kísérik szokásait; hallgassák ki kedvelt regéit, mondáit; sőt egyes kifejezései-, hasonlatai-, talányaitól se kímélik figyelmüket, szóval, lessék ki lelke minden mozzanatait; s az ily nyomon létrejött műveik leendene a nép szellemének tükröi. – Apáink a magyar életrealitását megmutatták a világnak annyiszor, a hányszor keletet, nyugatot agyonnyomással fenyegette. Mutassuk meg mi is most, hogy apáink lelke nem hagyott el bennünket, most, midőn többé nem egyedül a fizikai erő s ügyesség; hanem, és pedig kiválólag a szellemi élet nyilatkozatai szolgálnak mérvül a népek életrealitásának megítélésében.

Gyűjtünk vállvetve, s ha az így minden oldalról egybegyűlendő, minden nemzeti mozzanatot visszatükröző adatok nyomán sikerülend, nemzeti szellemünket igazi mivoltában föltüntetni: csak akkor remélhetjük s várhatjuk is jogosan a tudományos külföld általi méltánylást; csak akkor fogjuk holmi boldogtalanok ellenében megmutathatni, hogy mi még sem vagyunk oly minden fensőbb érzetből kivetkőzött vad nép, milyennek ők minket örömet szeretnének tartani; sőt nemcsak mi nem vagyunk olyanok, de apáink sem voltak, hanem szellemi emelkedettségükben éppen nem álltak alantabb azon hánykolódók őseinél. Ha mi nekik hagyományaink útján be tudjuk bizonyítani, hogy jóllehet nekik korábbi irodalmi emlékeik vannak, a mieink a hazánkat ért ezer és ezer viszontagság közt elenyészvén; de azért apáink a mi elődeinket műveltség tekintetében éppen nem haladták fölül, sőt általunk nem egy részben túlszárnyaltak: akkor talán kényszerülni fognak nemzetünk rágalmaszától tartózkodni és ha hála telik tőlük, köszönetet fognak szavazni a magyarnak, ki nem egyszer védbátyául szolgált, hogy ők maguk emlékestül nevestül el ne tűnjenek a föld hátáról.

Ne kíméljük e tekintetben semmi fáradságot; még most van idő; de évek múlva – megtörténhetik – legjobb akarat mellett sem gyűjthetünk. Mert a fiatal sarjadék, az ősöknek előtte már neveltségeknek látszó mondái, regéi, szokásai, szóval: hagyományai iránt naponként kevesebb érdeklődéssel kezd viseltetni;

az öregek pedig, nem levén kinek elbeszélni kedvelt regéiket, vagy figyelmük az újabb viszonyok következében ezerféle anyagi érdek által másövé tereltetvén, s az úgynevezett polgáriasodásnak mindig jobban és jobban engedvén, azokat lassanként feledik, és ősi szokásaiktól eltérnek: s ha ezek följegyzés nélkül maradnak, ki fog arról kezkeskedni, hogy némely elleneink által még inkább meg nem szilárdítatik azon balvélemény, mintha mi holt nemzet volnánk, oly nemzet, mely szellemi múlttal s életrevalósággal legkevésbé sem dicsekedhetik.

Vagy ahhoz mit szólunk, ha tétlenségünkben az idegenek fogják hagyományos szellemi kincstárunka, mint sajátjukat, mindenesetre a mi rovásunkra, kizsákmányolni?! Nem hiányzanak példák.

Még valamit röviden a tájszógyűjtésről.

Ki az irodalmi nyelvet némi figyelemmel kíséri, gyakran nagyon is helytelenül gyártott szókat olvashat, s olyanokat hallhat, hogy magyar hanghoz szokott füle rázkódásba jő hallatukra. Tagadhatlan, hogy némely szófaragók túlságig visszaélnék s könnyelműen játékoskodnak édes nyelvünkkel, rá akarván nemzetünkre erőszakolni csoda szülőiteiket. Ne így, uraim, ne így! hanem lessük meg népünk száját, és sok esetben a szándékolt jelentésnek a mi gyártmányainknál sokkal megfelelőbb, erőteljes eredeti elnevezésével találkozandunk e vagy ama táji nép szójárásában; s ha ezt teszszük, mily tömörked idétlen gyártmánytól lesz megmenthető irodalmunk?!

A felhozott okon kívül még más haszna is van a tájszógyűjtésnek. Sokszor egy szócska nem álmódott fényt deríthet. Régibb oklevelekben olvashatunk szokat, melyek előttünk ismeretlenek s népünk nagy része közt is már elavultak; de lehet táj, hol azok még életnek örvendenek, s napfényre hozatva közhasznú szolgálatot tehetnek.

A hely-, család-, személyneveket, ide számítván a nép által használni szeretett *gúnyneveket* is, följegyezni szükséges. Ezek összegyűjtése pedig jelenleg annyival halaszthatlanabb, minthogy a mindenféle életbeléptetett tagosítás, vasúti hálózatok stb. a szántóföldek, dülők fekvését megváltoztatván, ezek régi elnevezéseiktől nagyrészt megfosztatnak. „Pedig, – mint a „Buzgó óhajítás” szerzője írja – ez ígénytelen nevekben is egy-egy emlékköve rejlik elenyészett múltunknak; némelyik egy hajdan létezett, s okiratainkban emlegetett helységnek vagy jelentékeny esemény színhelyének nevét tartá fön, s így olykor nagybecsű okleveleink értelményének szolgál kulcsául.”

Vége szükséges a *mesterségi műszavak, játékszerek, épület- és hajórészek* neveinek följegyzése is, és pedig minél előbb: mert ez úgy – mint a „Buzgó óhajításban” mondatik – annyival sürgetőbb jelenben, minthogy a nagyszótári munkálatok bevégzése közeledik és az összehasonlító nyelvészet fölöttébb hasznos munkássága nyelvtudományunk javára folyton gyarapodóban levén, csak nyelvbirtokunk minél teljesebb összeállítása nyomán rendelkezhetik annak anyagával sikeresen, az előtte lebegő nagy kérdések megoldására.”

Különösen hasznos szolgálatot tehetnek e téren a népnevelés emberei, kiknek folytonos alkalmuk van, környezetük mindennemű szellemi mozzanatait megfigyelni, s így azokat pontos följegyzés nyomán kellő helyen köztudomásra juttatni. De, hogy ezt szélszerűen tehessék, a már meglevő gyűjteményekkel kellene közelebről megismerkedniük; minők a példabeszédek, közmondások, népdalok, mondák, mesék gyűjteménye, Ballagi Mór, Erdélyi János, Gaál Györgytől, ez utóbbi kiadva Toldy Ferenc és Kazinczy Gábor által. A tájszavak gyűjteménye I. kötet 1838-ban a Magyar Akadémia által kiadva; főleg pedig a nemzeti hagyományok kiváló kincstára a „Magyar Mythologia” Ipolyi Arnoldtól, melyet vajha többen ismernének.

S íme ezennel jóformán meg is nevezvék azon munkás férfiak, kikhez az efféle gyűjtemények be- küldhetők, de főleg a Magyar Tudományos Akadémiában volna mind ennek legszélszerűbb beszédési helye, hol a nemzet szellemi munkásságának mintegy központját óhajtuk lelhetni. Ha pedig valaki akár szomszédság vagy különös bizalom vagy épen kézútban eső alkalommal akár *Révész Imre* vagy *Lugossy József* urakhoz Debrecenbe, akár *Csaplár Benedek* gimn. tanárhoz Szegedre, vagy *Szabó Károly* gimn. tanárhoz Nagykovácsra vagy *alulírt*hoz Tiszaörsre (Tiszafüred mellett) nyújtaná be gyűjteményét, éppen nem fogná a célt eltéveszteni. Fő dolog a buzgó gyűjtés és a mindenképp sürgés ez ügy körül.

Vajha az ez iránti buzgalom minél többek lelkében meghonosuljon!

Kútfő

Kis magyar néprajz diákoknak

Az 1990-es évektől kezdődően, az utóbbi két évtizedben rengeteg folyóiratot indítottak újtára Erdélyben, legyen az heti, havi vagy félévi periodika. Ezeknek sajnos nagy része tisztavirág-életű volt, nem sikerült hosszabb ideig fennmaradniuk. Akaratlanul is a két világháború közötti időszak jut eszünkbe, amikor Erdély Romániához csatolásával az írók és az értelmiségiek anyaországgal való kapcsolata megszűnt, vagy erősen lecsökkent. A publikáláshoz új kiadványok kellettek és ilyenek sorra meg is jelentek. A körülményekből adódóan viszont kevés folyóirat jutott el a harmadik évfolyamához.

Hála Istennek, voltak és *vannak* kivételek!

Példaként hadd mutassuk be a Csíkszeredában megjelenő *Kútfő – Kis magyar néprajz diákoknak* című folyóiratot, mely öt éve, 2004 tavaszán jelent meg először, s idén érkezett el a tizedik lapszámához. A félévente megjelenő lap a csíkszeredai Székely Károly Alapítvány és a Nagybükkői Néprajzi Társaság folyóirata.

A *Kútfő* címszó több jelentést hordoz, elsősorban forrást jelöl, másodsorban tudományos munkához adatokat szolgáló, régi írott anyagot jelent. Az Erdélyi Magyar Szótörténeti Társaság több példát is találhatunk erre a kifejezésre, melyekből a folyóirat bemutatkozó lapszámában idéznek is a szerkesztők.

A lap születéséről és szerkesztéséről az alapító-főszerkesztő *Burus János* magyartanárral beszélgettem, aki a címadáshoz még annyi adalékkal szolgált, hogy számára ez a helynév erős érzelmi kötődést is jelent, hiszen szülőfalujában, a Maros megyei Pipén a *Kútfő* egy dűlőnév.

Az 1990-es évek elejétől lehetőség adódott arra, hogy néprajzi diákkörök alakuljanak az iskolákban. Néhány évig a tanterv részeként opcionálisan lehetett tanítani a néprajzot is, ma már csak a XII. osztályban választható, ez is csak abban az esetben, ha az adott iskola engedélyezi. Persze, legfontosabb kritérium, hogy van-e olyan tanár (főleg magyartanár), aki vállalja e munkát és képes szakszerűen irányítani a diákokat.

A Székely Károly Szakközépiskola szerencsés helyzetben volt, hiszen *Burus János* személyében megtalálta a megfelelő embert. A megalakult néprajzi szakkör a kezdetben rengeteg tanulót vonzott: „sokan voltunk, több csoportot kellett alakítanunk.” A diákok elsősorban népi ismereti, helytörténeti, néprajzi alapfogalmakkal ismerkedhettek meg, a gyűjtési útmutatók segítségével pedig megszülettek az első kiadványok. Eleinte mindenki saját szülőfalujában, szülővárosában kezdte a gyűjtést, később már bátorították, hogy más helyszínekre is térképezzenek fel. A dolgozatokat évente tudományos ülés-szak keretében mutatták be, de ahogy szaporodtak a tanulmányok, felvetődött egy folyóirat alapításának gondolata is. A néhány lelkes, értékeire figyelő tanár és diák közös elgondolásának és munkájának eredményeként született meg a *Kútfő*, mely úttörő vállalkozás volt, s tematikáját tekintve ma is egyedülálló az erdélyi folyóirat-palettán. *Burus János* jelenleg *Sipos Gábor* tanárkollégájával együtt szerkeszti, a szerkesztőbizottság ma már négy tanár és nyolc diákból áll, akik rendkívül aktívak, „nélkülük semmire se jutottunk volna” – mondja a főszerkesztő.

A maroknyi lelkes csapat célkitűzéseinek lényegét szintén az első lapszámában olvashatjuk: diákszerzők helytörténeti, néprajzi dolgozatai, tanulmányai megszületésének elősegítése, szakirányítása; hagyományaink, szokásaink ápolása, átmentése; önazonosságunk megőrzése; szűkebb szülőföldünk megismerése, ismertetése; a szórványban élő diákok bevonása a tömbmagyarság kulturális életébe és fordítva, hogy csak néhányat említsünk közülük.

A folyóirat az első lapszámtól kezdődően mindvégig Székelyföld-központú maradt, eleinte azt is mondhatnánk, hogy Csík-központú volt, hiszen az iskola diákjai nagy része csíki származású volt, s amint már említettük a kezdetekben ki-ki a maga szülőhelyének népszokásait, történetét igyekezett bemutatni. A későbbiekben kezdett tágulni a kör, először átléptek a hegyen túra – így tanulmányokat közöltek Küküllő-mente (Vizmelléke), Udvarhelyszék, Gyergyószék településeiről –, majd Hargita megyéből is kiléptek, hiszen érkeznek dolgozatok Maros, Brassó és Bákó megyéből is.

Böllöni Domokos író találóan jegyezte meg lapismertetőjében: „Feltétlen erénye a szerkesztői koncepciónak, hogy nem csupán a tömbmagyar régiókra szorítkozik közléseivel, hanem teret ad a „szegényebb” vidékekről érkező, a szórvány területekről származó dolgozatoknak is. Küküllőpócsfalvától Külsőrekecsinig. És nem csupán diákok gyűjtését közli, hanem úgyszólván minden korosztályt felvontat.”.

A szerkesztői koncepció másik alappillére, hogy minden lapszámban egy-egy neves szakember vezércikkét, tanulmányát közlik le, melyet modell-értékűnek tekintenek. Szívesen és rendszeresen közöltek-közölnek a lapban olyan neves néprajzosok, mint dr. Balázs Lajos, néhai Kardalus János, Tánczos Vilmos, Pozsony Ferenc, Gazda Klára, Keszeg Vilmos, akik a közlésen túl észrevételeikkel, építő megállapításaikkal segítenek úgy a szerkesztők, mint a diákok munkájában. „Fontos megemlíteni emellett, hogy több alkalommal szerveztük meg a magyar néprajzot oktató és az iránt érdeklődő erdélyi pedagógusok fórumát. Mintegy 40–45 résztvevő gyűlt össze, magam is tartottam előadást szakmai tapasztalatomról, de a néprajz olyan szaktekintélye is előadónk volt, mint Pozsony Ferenc. Szerénytelenség nélkül mondom, nálunk olyan műhely működik, amely tapasztalatokat és eredményeket képes továbbadni, ezért lehettünk mi a színhely” – jegyzi meg Burus János.

Az első lapszámok tematikusak voltak: húsvéthoz, pünkösdhöz vagy karácsonyhoz fűződő szokásokat térképeztek fel a diákok. Később nemcsak az év legfontosabb ünnepkörei jelentették a fő érdeklődési kört, s ennek eredményeként a következő lapszámokat már mozaikszerűen állították össze, a néprajz számos vonatkozásából, elágazásáról ízelítőt adva. Az állandó rovatok mellett, mint például a Vallási néprajz, Népmeseter, Örökségünk, helyet kapott a Néprajzi fogalmak című rovat is, ami elengedhetetlenül szükséges a néprajzzal foglalkozó diákok számára.

A diákkör beindulásával majdnem párhuzamosan alakult meg a néprajzi társaság is, melynek nevében szereplő Nagybükk szintén Pipéhez kapcsolódik, ottani helynevet jelöl. A főszerkesztő ilyen gesztusokkal próbálja átmenteni az immár feltartóztatathatatlannal kivesző faluját az utókornak. „1992-ben még közel százan lakták, mára alig maradt 30-40 lakója. Erősen fogy a magyar beszéd, s vele együtt apad a sok földrajzi név is. Legalább ennyit tegyek érte, ha már nem tudom megmenteni a pusztulástól.”

A társaság tagjai iskolai múzeumot létesítettek, gyűjteményeik egyre gazdagabbak, rendszeres kiállításuk van. Ami pedig mindennél fontosabb: ezt a tanulókkal együtt sikerült megvalósítani. Évente szerveznek tanulmányi kirándulásokat, rendszeresen részt vesznek a megyei farsangbúcsúztatásokon is.

A szakkör tagjai és a folyóirat szerkesztői fontosnak tartották azt is, hogy más iskolák hasonló diákköreivel felvegyék a kapcsolatot, közös rendezvényeket szervezzenek, bevonják őket is a terepmunkákba, valamint a szerkesztésbe. „Nagyon jó viszonyban vagyunk a csíkszeredai Segítő Mária Gimnázium néprajz-körének tagjaival, akiket Mirk László tanár úr irányít lelkesen már évek óta (ő benne van a szerkesztőbizottságban is), de a gyergyószentmiklósi Salamon Ernő, az udvarhelyi Tamási Áron Gimnázium vagy a székelykeresztúri Zeyk Domokos Iskolaközpont diákjaival is szoros az együttműködés. Célunk, hogy ne egymás ellenében, hanem egymást segítve, erősítve lépjünk előre!”

A tanár úr nagy elégtétele, hogy nem egy volt diákja visszajár, tanácsokat kér, terjeszti a folyóiratot, bedolgozik továbbra is, annak ellenére, hogy más területen dolgozik.

A folyóirat megszületésének, felnevelésének hátterében kemény szellemi, szerkesztői munka áll – kövessük végig röviden a folyamatot: kellő irányítással megszületnek a dolgozatok, a külső munkatársaktól beérkeznek a tanulmányok, betördelik a lapot, kikorrektúrázzák, beteszik a fotóanyagot, leellenőrzik a korrektúrát, tisztafejezik, s mehet a nyomdába – de a folytonosság biztosításához megfelelő anyagi támogatások is kellene: „a bennünket következetesen támogató iskolai vezetőségen túl kiemelném a csíkszeredai önkormányzat és polgármesteri hivatal, illetve a Romániai Magyar Pedagógusok Szövetsége segítségét. Nélkülük nem jelenhetne meg a lap.”

A főszerkesztő elmondása szerint induláskor fő célkitűzése az volt, hogy eljussanak a 15. lapszámhoz. Az újabb laptervek alapján – minden évben két összevont lapszám jelenik meg, egyik tavasszal, másik ősszel – hamarosan ismét évfordulót ünnepelhetünk. Reméljük, hogy megszakítások nélkül, még jó néhány kerek lapszám megjelenéséről számolhatunk be az olvasóknak, hiszen ez az igéyenesen megszerkesztett, szépen kivitelezett folyóirat példaként állhat a jövő nemzedékei előtt is, mintegy bizonyítva, hogy igenis lehet diákokkal közösen színvonalas iskolai folyóiratot megjeleníteni!

„Továbbra is bízunk abban, hogy visszhangra, értő és érző szívekre talál és jó hírt, üzenetet hoz, sok szép dolgozatot (tanulmányt) „szül” az Olt, a Maros, Küküllők mentén, a Mezőségen, Csángóföldön, Partiumban. Ezek az írások gyarapítják, teszik széppé-vonzóvá, tartalmassá a Kútfo további számait. Így „kaláka szellemben”, együtt írjuk, szerkesztjük a lapot a magunk, olvasóink, érdeklődőnk örömére” – zárjuk a beszélgetést Burus Jánossal.

Mirk Szidónia Kata